گەندەڵی یا جەردەیی

ئەمجەد غەفور

ghafur@ukonline.co.uk

ماوەیەکە لە زۆر لایەنو کەسانەوە هێرشی جدی دەکرێتە سەر هەردوو حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە گوایە گەندلی سیاسیو دزیوگیرفان پڕکردن لە لایەن لیپرسراوانی هەردوو حکومەتەوە بێ حەدو حساب تەشەنەی کردووە، تا ئەو رادەیەی بۆتە جێگای نارەزایەتی فراوانی جەماوەریی خەلکی کوردستان، وە خودی سەرکردایەتی یەکیتیو پارتیش نایشارنەوە، بە شیوەیەك باسی دەکەن دەیانەوێ لە ئاستی کیشەیەکی سادەدا تێپەرێننو چەواشەی خەلکی بکەنو بەردەوامی بە دەسەلاتو تالان بردنی خۆیان بدەن.

ئەم دیاردەی تالانو دزیو گیرفان پڕکردنە لە کوردستاندا بە دەستی لیپرسراوانی هەردوو هیزی میلشیایی یەکیتیو پارتی، ناوی گەندەلی سیاسی نیەو بە فەسادی سیاسی وەلام نادرێتەوە، تا بەو ناوەوە ریگە چارەی بۆ پەیدا بکەین.

گەندەلیو دزی لە تەواوی وولاتانی جیهانی سەرمەیایەداریدا دیاردەیەکی ئاساییەو بونی هەیە، هەر دەولەتیك لە وولاتانی سەرمەیاداریدا کاتی داراییو سامانو پیشەسازی وولات ریك دەخاتو وەزارەتەکانی دادەمەزرێنێ، دیارە ئمکاناتی پولو دارایی دەکەوێتە بەردەستی لیپرسراوانی دەولەت، فرسەتیان بۆ دەرەخسێ تا ئەو کاتەی ئاشکرا دەبن بەشی خۆیانی لێ دەخۆن، چونکە نمونەی دەست پاکیو دلسۆزی زەحمەتە لە ژێر رەحمەتی سیستمی سەرمایەداریدا پەروەردە بکرێت، هەر بۆیە یاساو نیزامو بریاری بۆ دا ئەنرێت بۆ ئەوەی کۆنترۆل بکرێتو فرسەتی کەمترین دزی بدرێت.

هەلبەتە ئەم جورە لە فەساد هەمیشە لە رژیمی سەرمایەداریدا قابیلی بونو تەشەنەیە، لە گەل ئەوەی جۆرەها میکانیزمیان بۆپەیرەوەی کردوەو یاسایان بۆ داناوە، بەلام هەر نەتوانراوە بەری پێ بگیری، تا رژیمی سەرمایەداری هەبیت گەندەلیو دزی هەر دەبێتو دەمێنێت.

بەلام مەسەلەی پارەخواردنو دزیو گەندەلی لە هەر وولاتیکدا مانای ئەوە نییە لایەنی سیاسی دەسەلاتدار ریکخستنی دەولەتو کۆمەلگەی لە ئەستۆ نەگرتبێ، دەسەلاتی سیاسی لە هەر شیوازی دەسەلاتیکدا لە وولاتیکی نۆرمالدا خۆی بە لیپرسراو دەزانێ، دابینی پیداویستەیە ئەساسیەکان بۆ کۆمەلگە لە ئەستۆ دەگریت،لە بەرامبەر کۆمەلگە و وولاتەکەیدا خۆی بە لیپرسراو دەزانێ، وە وولات بەریوە دەبەن بەریگەی ئەو رژیمە سیاسەی لە هەر وولاتیکدا چەسپاوە.

کیشەیەك کە ئیستا لە کوردستاندا هەیەو 14 سالە یەکێتیو پارتی وەك دوو هیزی میلیشیایی دەستیان بەسەر کوردستاندا گرتووە، کوردستانی عیراق نە تەعریفی وولاتی هەیەو نە دەولەت، نە چارەنوسی دیارە چی دەبێتو چی بەسەر دێت.

ئەم دوو هیزە میلشیایە هیچ نەخشەو بەرنامەیەکیان نەبووە بۆ ئەوەی کوردستانی عیراق بکەنە وولاتیكو دەولەتیکی تیدا دابمەزرینو بەریوەی بەرن، قازانجی ئەوان لەم وەزعیەتە نالەبارەیە تا ئەوەی دەولەتو جیگیری سیاسی پیك بێت، وەك دوو هیزی تالان کەر لە دوای رووداوەکانی 91 وە دەستیان بەسەر کوردستاندا گرتووەو لە نیوان خۆیاندا بەشیان کردووە.

ئەم وەزعیەتەی ئیستا بە بە گەندەلی باس دەگریت، پیناسەیەکی ناتەواوەو قابلیان نیە، ئەوانە جەردەن داویانە بەسەر کوردستانداو مالی خەلکی ویران دەکەن.

ئەگەر سەرنج بدەن هەر لە ئەوەل رۆژی هاتنیان بۆ ناو شارەکانی کوردستان لە گەل رووداوەکانی سالی 91دا، هەرچی پیداویستیو خزمەتگوزاریو شارستانیەتی شارەکانە تالیان کردو ئاودیویان کرد بۆ ئیران، ئەمان بەمانای کەلیمە جەردەن چونکە:

1- هیچ کات خۆیان بە خاوەنی کۆمەلگە نەزانیوەو بەتەنگ کێشەو ئازەراکانی خەلکیەوە نەبون، هەولیان نەداوەو نەیان ویستوو کۆمەلگەی کوردستان وەك وولاتو دەولەت دابمەزرینو ئارامیو جیگیری سیاسی لە کوردستاندا دابمەزرێتو خەلکی بۆ یەکجاری بحەوینەوە لە ژیر سایەی رژیمیکی سیاسی جێگەوتودا.

2- 14 سالە هیچ پیشرویەکیان نیشان نەداوە کە پیداویستیەکانی خەلکی دابین بکەن، کوردستانی پیش چواردەسال کارەبای بوو ئاوی بوو خزمەتگوزاری بوو، بەلام لەسایەی دەسەلاتی ئەم دوو حیزبەدا ئەوانە لە بەین چونو گەرانەوەیان زۆر بە کارێکی زەحمەت نیشان ئەدەن.

3- تەواوی سەرچاوەو متمانەی ئابووری لە کوردستاندا وەرگرتنی کۆمەك‌و پول‌وپارەو کەرەسەیە لە وولاتان، هیچ پرۆژیەکی بەرهەمهیان‌و گەشەی ئابوور بەدی ناکەیت، هیچ سەرمایەداریکی دەرەکی ناوێرێت لە کوردستان وەبەرهینان بکات‌و سەرمایە دامەزرێنێت، بەدوای سوال کردنیان لە وولاتان کومرگی سنوورەکان بەشیکی تری سەرچاوەی ئابووریان بووە.

ئەمجورە لە خۆ بە خێو کردن‌و هیز نیشاندان‌و حوکم کردنی خەلکی، ئاشکرایە لە حیزب‌و هیزی سیاسی خاوەن نەخشەو بەرنامە بۆ بەریوەبردنی کۆمەلگەو دەولەت‌و وولات ناچێت، خۆیان بە لێپرسراو لە بەرامبەر بە گرفت‌و پیداویستەیکانی خەلکیدا نازانن، وەك جەردە لە ئەوەل رۆژی دەسەلات‌و دەست بەسەراگرتنی کوردستان، بەم دەست‌و بەو دەست تالانی ئەکەن‌و دزی ئەکەن‌و گیرفانیان پرنابێت.

ئەو میکانیزم‌و نیزامی ئابووری‌و سیاسیەی ئەوان بەریوەی دەبەن هیچ پەیوەندیەکی بە بەریوەبردنی کۆمەلگەو وولاتەوە نیە، ریکخستنی جۆرەها پرۆژەی گەورەیە بۆ دزی، ئەو پارانەی دینە ناو کوردستانەوە هیچ زانیاریەك دەربارەیان نازانرێت، 14 سالە دوو وەزارەتی دارای کە باشترە بلیین "وەزارەتی تالانی" لە کوردستاندا هەیە تا ئیستا راپۆرتیکیان بلاو نەکردۆتەوە کە داهاتیان چییەو چەندە چۆن خەرج دەکرێت، هەموو کاریکیان ژیر بە ژیرو نهینیە، ئەم کارانە رەوشتی جەردەیە نەك بەریوەبەرانی سیاسی وولاتیك.

واقعیەتی ئەم دوو هیزە میلشیایە لە کوردستاندا زۆر جیاوازە لە گەل ئەوەی باس لە گەندەلیان بکرێت، گەندەلی قابلی لیپرسنەوەو ئاشکراکردن‌و سزا دانە، رژیمك گەر نۆرمال‌و رۆتین بروا بەریوە، هەر دزی‌و پارەخواردنیك ئاشکرا بێت قابیلی ریسواکردن‌و ئاشکرا کردنی ئەو کەسەیە بەو کارە هەلسابێت، بەلام تەواوی پیك هاتەی یەکیتی‌و پارتی وەك دوو هیزی سیاسی، تەواو دەستەو دائیرەو ئۆرگانێك رێکیان خستووە، تەواوی کەسانێ لیپرسروێتیان پیدراوە، وەها پیك هاتووە هەر داهاتێ دێتە کوردستانەوە هەلی دەلوشێ.

ئیتر چی چارەسەر دەکرێت، لە کێ دەپرسیتەوەو چۆن بەری پێدەگیرێت، دەبیت تەواوی پیك هاتەکانیان هەلوەشێتەوە، دانەدانەی لیپرسراوانی بدرین بە دادگا، هەر بۆیە تەنها نارەزایەتی‌و راپەرینی بەردەوامی خەلکیە کە ئەتوانی ریسوایان کات‌و دەریان پەرینن، دەبیت ئەو خەلکە جدی بیر لە چارەنوسی خۆیان بکنەوە، کیشەکە تەنها گەندەلی سیاسی‌و دزی نیە، بەلکو چوارچیوەو پیکهاتەیکە کۆمەلی جەردەو مافیا خۆیان کردووە بە زمانحال‌و نوینەری خەلکی کوردستان‌و پارەی لیدەخۆن، نابێت ئەو هەقەیان پێ رەوا ببینن، خەلکی دەبێت نوینەری راستەقینەی خۆیان باش بناسن، کەسان‌و لایەنیك نوینەری ئیوەن کە تێ ئەکۆشن کوردستانی عیراق بکەنە وولات‌و دەولەت‌و دەسەلاتی خەلکی تیا دائەمەزرێنن.